

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MODERN ZEKÂT MODELİ EKSENİNDE ZENGİNLİK VE YOKSULLUK ÖLÇÜTÜ (NİSABI)

Süleyman Dinçer¹

¹ORCID ID: [orcid.org/ 0000-0003-2561-4925](https://orcid.org/0000-0003-2561-4925)

Öz

İslâm dini, ihtiyacından fazla bir mala/gelire sahip olan Müslümanları zengin kabul etmekte ve dolayısıyla nisap denilen zenginlik ölçütünün üzerinde bir mala/gelire sahip olanları zekâta tâbi tutmaktadır. Çağımızda zenginliğin bir ölçütü olan nisap nasıl tespit edilmelidir? Kimler buna göre zengin sayılmalı ve zekât ödemekle yükümlü tutulmalıdır? Diğer taraftan günümüzde zekât gelirinden öncelikli olarak yararlanması gereken yoksulların muhtaçlık dereceleri (muhtaçlık nisabı) sosyo-ekonomik ölçütlere göre nasıl tespit edilmelidir? Bu karmaşık sorular, çağdaş dünyamızda da zenginlerle yoksullar arasında bir sosyal köprü vazifesi gören zekât sisteminin ve buna bağlı olarak zenginlik ve muhtaçlık nisabının klâsik dönemlerde uygulandığından farklı olarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla yoksullukla mücadelede yeni bir zekât modelinin geliştirilmesine ve mevcut sosyo-ekonomik veriler üzerinden bir nisap belirleme yönteminin oluşturulmasına gerek vardır. Bu makalede ilahiyatçı Prof. Dr. Hayrettin Karaman ve sosyal siyaset uzmanı Prof. Dr. Ali Seyyar'ın geliştirdiği zekât modelinin zengin ve yoksul kesimlere ait nisap belirleme yöntemlerine ağırlık verilecek ve bu çerçevede bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zekât (Zorunlu Sadaka), Modern Zekât Modeli, Refahın Ölçütü (Zenginlik Nisabı), Yoksulluk Ölçütü (Muhtaçlık Nisabı), Asgari Hayat Standardı.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Kocaeli /Türkiye

E-posta: smyndncr@hotmail.com

THE POVERTY AND WEALTH MEASURE (NİSAP) UNDER THE MODERN ALMS (ZEKÂT) MODEL RELATING TO STRUGGLE AGAINST POVERTY

Süleyman Dinçer

ABSTRACT

The Islamic religion considers Muslims who have more than their goods/revenue as the wealthy. So people who have goods/revenue over the wealth measure called "Nisap" have to pay "Zekât". How should "Nisap", which can be a criterion of wealth in our century, be determined? Who should be considered wealthy and obliged to give "Zekât" according to the measure? On the other hand, how should the level of indigence (Nisap of poverty) of the poor who primarily have the right to maintain the income of "Zekât" be determined according to the socio-economic criterias? These complex questions show that the "Nisap" of wealth and indigence of the "Zekât" system, which serves as a social bridge between the rich and the poor in our present world as well, should be verified in a different way from the classical age. Therefore, there is a necessity to develop a new model of "Zekât" and to establish a new method of "Nisap" determination in according to existing socio-economic datas. For this reason, in this paper the "Nisap" determination methods of wealth and indigence of the "Zekât" frameworks, which are devised or suggested by the theologian Prof. Dr. Hayrettin Karaman and the social policy scientist Prof. Dr. Ali Seyyar, will be examined and evaluated in this context.

Keywords: "Zekât" (Obligatory Alms), Modern "Zekât" Model, Wealth Measure (Nisap of richness), Poverty Measure (Nisap of Neediness), Low Standart of Living.

Giriş

Zekât, sözlükte çoğalma, artma, bereket, saflık, temizlik, duruluk, arıtma ve arınma gibi anlamlar taşımaktadır. Zekât, İslâm fıkıh terimi açısından, “şartlarına uygun olarak, zekâta tâbi mallardan belirli bir miktarını/oranını hak sahiplerine Allah rızası için temlik etmek” olarak tanımlanabilmektedir (Ağırman, 2007, s.144). Zekât kelimesi, Kur’an’da 34 yerde geçmekle beraber 28 yerde namazla birlikte anılmaktadır (Kur’an, Bakara: 43, 83, 110. Nûr: 56. Müzzemmil: 20. Nisâ: 77). Zekât, namaz ve oruç gibi İslâm’ın beş şartından birisi (farz-ı ayin) olmakla birlikte namaz ve(ya) oruçtan farklı olarak bedenle değil mal (kazanç, gelir vb) ile yapıldığı için hem sosyal, hem ekonomik, hem de manevî (uhrevî) amaçlı bir eylemdir.

Mekke’de nazil olan 8 âyette de zekât kelimesi geçmektedir. Buradan yola çıkarak, Müslümanların sosyal sorumlulukların somut bir tezahürü olan malî mükellefiyetler daha Mekke döneminde başlamıştır denilebilir. Ne var ki Mekke dönemine ait zekât, daha çok gönüllü sadaka olarak bir işlev görmüş ve ancak hicretin ikinci senesinde Medine’de farz kılınmış olmasıyla birlikte zengin sayılan Müslümanlar için zorunlu hâle gelmiştir. O tarihten itibaren zekât, zengin Müslümanların malından bir hak olarak muhtaç kişilere genelde devlet eliyle aktarılan bir sosyal transfer işlevi görmüştür. Geçmiş İslâm toplumlarında temel ihtiyaçlarının (havâic-i asliyesine) ötesinde ihtiyaç fazlası bir mala sahip olan zengin Müslümanların yıllık geçim ihtiyacı göz önüne alınarak, çeşitli mallarından nisap denilen birer miktar belirlenirdi. Bu şekilde zengin Müslümanlardan zekât alınırdı (Karaman, 2017).

Bugünün kamusal sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamalarına benzemesi açısından zekât, hem devletin bir sosyal politika aracı ve tedbiri, hem de toplumsal boyutuyla sosyal yardımlaşmanın en önemli araçlarından olma özelliğini taşıyabilmektedir. Yoksulluğu ortadan kaldırmak ve halkın genel refah seviyesini sosyal adalet maksatlı olarak artırmak, günümüzün girift sosyo-ekonomik şartlarına uygun bir biçimde dizayn edilmiş yeni bir zekât modeli ile mümkündür. Eksiksiz bir kamusal organizasyonla yani devlet eliyle oluşturulacak ve yürütülecek bir çağdaş zekât modeli ile zekâttan sosyal siyasetten elde edilmek istenen olumlu neticelerin gerçekleştirilmesi mümkündür. Zekât, sosyal devletin bir finans kaynağı olması halinde geliri yeniden dağıtma gücüne sahip olacağından

yoksulluğun giderilmesi ve sosyal adaletin tesisi de mümkün olacaktır (Yazgan, 1987, s.62).

Ne var ki günümüzde zekât, hiçbir kanunî zorunluluk ve resmiyeti olmayan sadece gönüllülük esasına dayanan bir sivil sosyal yardımlaşma vasıtası olarak değerlendirildiği için, kamusal sosyal politika gücünü ortaya koyamamaktadır. Gerçi zekât sisteminin uygulanması, tarihte olduğu gibi zorunlu olarak devlet denetimi ve müdahalesi ile yapılacağı gibi belirli şartların oluşması halinde kişilerin insaf ve vicdanlarına bırakılarak, gönüllü olarak da yapılması mümkündür. Örneğin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in halife oldukları dönemde zekât, devlet eliyle toplanılmakta, beytülmalde ayrı bir birimde biriktirilmekte ve buradan hak sahiplerine dağıtılmakta idi. Ancak Halife Hz. Osman döneminde sağlanan refah artışı ile birlikte zekâtın devlet gücüyle toplanılmasına gerek kalmamıştır. Zengin Müslümanlar, inançlarının bir gereği olarak zekâtlarını devlet eliyle değil de doğrudan muhtaçlara vermiştir (Demir, 2012, s.288).

Zekât, zengin Müslümanlar açısından farz niteliği taşıyan bir sosyal ibadet türü olduğuna göre bunun direkt yararlanıcıları olarak yoksullar için de tanınmış bir sosyal haktır. Sosyal adaletin somut bir yansıması olan hak kavramı, özellikle muhtaçlar lehine zengin Müslümanlar tarafından yerine getirilmesi gereken ahlâkî ve sosyal bir yükümlülüktür. Bu yükümlülüğünü ifa eden zengin Müslümanlar, başkasının kendi üzerindeki hakkını teslim etmiş olmaktadır. Ancak gönüllüğün esas alındığı bir sosyal yapı ve sistemde bu yükümlülüğün her zengin Müslüman tarafından tam anlamıyla yerine getirilmesi mümkün değildir. Kaldı ki yoksulluğun henüz giderilmemiş bir toplumda Allah'ın sosyal adaletin teminatı olarak gördüğü zekâtın kamu gücüyle uygulanmasının gerekli olduğunu göstermektedir. İslâm'ı referans alan bir sosyal devlet, yoksulların hakkını korumak adına gerektiğinde kanunî yaptırım da kullanarak, varlıklı Müslümanlardan zekât alma yetkisini kullanma hakkına sahiptir. Yalnız bu hakkını kullanırken devlet, hangi Müslümanların zengin ve hangi yoksulların muhtaç sayılacağı konusunda da âdil bir nisap ölçme sistemine sahip olmalıdır.

Bu bağlamda makalemizin sınırlılığı dikkate alınarak, ilahiyatçı Prof. Dr. Hayrettin Karaman ve sosyal siyaset uzmanı Prof. Dr. Ali Seyyar tarafından geliştirilen ve(ya) önerilen modern zekât modelleri tanıtılacaktır. Ancak hangi mallardan zekât alınacağı veya alınmayacağı konularına geniş bir yer verilmeyecektir.

Dolayısıyla nisap miktarına ulaşmayan hangi mal veya gelirden de zekât alınamayacağı konusuna fazla girilmeyecektir. Ayrıca çalışmamız, yoksullukla mücadele olarak belirlendiği için, yardıma muhtaç olanlar (yoksullar/miskinler)² hariç zekâttan yararlanma hakkına sahip olan diğer sosyal gruplara mensup kişiler burada ele alınmayacaktır. Ancak şu kadarını ifade edelim ki Kur'an-ı Kerim, yoksulların/miskinlerin dışında malî yönden desteklenilmesi/ücretlendirilmesini gerekli gördüğü kişiler arasında zekât toplayan memurları, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanları, özgürlüğüne kavuşturulacak köleleri, borçluları, Allah yolunda cihat edenleri ve yolda kalmış yolcuları da zikretmektedir (Kur'an, Tevbe/9: 60).

Bu çalışmada, günümüz sanayi sonrası modern toplumlarda mal/gelir anlamında ağırlıklı olarak tedavülde geçerli olan para birimi dikkate alındığını göz önünde bulundurularak gerek asgari zenginliğin gerekse muhtaçlığın nisabı TL üzerinden belirlenecektir. Modern dünyamıza yönelik olarak zekât sisteminin yeni nisap yöntemleriyle nasıl uygulanacağına yönelik yeterli araştırmaların olmadığını düşünürsek, çalışmamızın daha geniş araştırmalara zemin oluşturacak niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

Kavramsal Boyutuyla Nisap ve Klâsik Dönemde Nisap Ölçütü

Dün ve Bugün İtibariyle Nisap

Nisap, sözlük anlamıyla sınır, işaret, asıl ve(ya) köktür. Terim olarak nisap ise zekâtın vucubuna işaret ve ölçü olmak üzere tespit edilen belirli bir miktar veya orandır. Dolayısıyla nisap, zekât mükellefiyeti açısından dinen zengin sayılmanın asgari sınırıdır (Erkal, 1998, s.44).

Bir başka yaklaşımla zekât vermekle yükümlü olan zengin bir Müslümanın belirli bir miktarda mala (gelire) sahip olması gerekmektedir. Bu asgari mal veya gelir seviyesi, nisap olarak tanımlanmaktadır. Buna göre nisabın üstünde bir mala/geliri sahip olanlar zengin sayılmakta ve kendilerinden zekât alınmakta, nisabın altında kalanlar ise zekâttan muaf tutulmaktadır.

² Hz. Ömer'e göre İslâm topraklarında yaşayan yardıma muhtaç zimmîler (gayri Müslimler), miskinler kapsamına girmektedir. Hz. Ömer, yoksulları İslâm'ın, miskinleri de ehl-i kitabın fakirleri olarak tefsir etmiş ve ihtiyacından dolayı kendisine zekâttan pay verilen gayri Müslim vatandaşlardan cizye alınmayacağını hükme bağlamıştır (Belazürî, 1987, s.177). Çalışmamızda her iki grup, muhtaç olduğu için, hiçbir ayırım yapılmaksızın zekât alma hakkını eden yoksullar olarak kabul görecektir.

Bu yönüyle nisap, temel ihtiyaçların üzerinde bir mal varlığını/geliri yani zenginliğin alt sınırını esas alması açısından günümüzde “asgari hayat standardı” olarak da tanımlanabilmektedir. Hayatın idamesi için gerekli olan mal/gelir, bu anlamda zekât kapsamı dışı bırakılmakta ve öncelikli olarak tasarruf edilen ihtiyaç fazlası mal/gelir üzerinden zekât alınmaktadır. Bu sistemde Müslümanın mal varlığı/geliri, belirlenen nisabın üzerinde ise, o kişi zengin sayılmakta ve dolayısıyla zekât vermekle yükümlüdür. Dolayısıyla nisap, bir Müslümanın zekât verebilecek seviyeye geldiğini gösteren maddî bir ölçüdür (Tabakoğlu, 1996, s.113).

Buna göre nisap miktarına/oranına ulaşmış mal varlığı veya daha modern bir açımla asgari hayat standardını temin eden gelir; kişinin, hayatını insanlık haysiyetine yaraşır bir biçimde devam ettirebilmesi, gelecek endişesi duymadan yaşayabilmesi, temel insanî ihtiyaçlarını malından-mülkünden veya çalışarak karşılayabilecek seviyede elde ettiği gelirdir (Seyyar, 2006, s.5).

Asr-ı Saadette Zekât Sistemi ve Nisap Ölçütü

Asr-ı saadette yaşayan Müslümanlar, belli bir nisabın üzerinde üretken mala sahip olduğunda zekât yönünden mükellef sahibiydiler. Yani temel ihtiyaçlarından fazlasına sahip olan zengin Müslümanlar, “Bir de senden hayır olarak ne harcayacaklarını sorarlar. De ki: İhtiyacınızdan artanı infak ediniz” (Kur’an, Bakara/2, s.219) âyeti gereğince ihtiyaç fazlası gelirden (üretken maldan) zekât vermek mecburiyetindeydi.

Bu âyet, bazı tefsircilere göre, zekât uygulaması başlamadan önce Mekke’de indirilmiştir. Dolayısıyla Medine’de nazil olan zekât âyetiyle birlikte nesh edilmiştir yani hükmü (kısmen) değiştirilmiş veya kaldırılmıştır. Bu âyet, direkt olarak zekât ile bağlantılı olmasa bile nesihlerin, temel itikadî meselelerle ilgili olmaktan çok muamelata (dünyevî uygulamalara) dair fer’î hükümlere (ayrıntılara) yönelik olduğu bilinmelidir. Diğer taraftan bir hükmün nesh olması, ne mutlak anlamda onun yanlış olduğu, ne de bunun doğrusuyla değiştirildiği anlamına gelmektedir. Seyyar’a göre bu âyet (2006, s.3), “ihtiyaç fazlası” üzerinden hem sivil/gönüllü dayanışma (sadaka) bağlamında hükümlülüğünü korumakta, hem de zenginlik nisabına dair bir ölçü vermektedir.

Bu bağlamda temel ihtiyaçtan arta kalan mal (gelir, tasarruf), hem gönüllü olarak sadaka hem de zorunlu olarak zekât için bir ölçü niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla âyette geçen infak (hayır namına ödeme), zekât

olarak da kabul edilebilmektedir. Çünkü zekâtın ölçüsü de ihtiyaç fazlasıdır. Kimse, ihtiyacını giderecek kadar mala sahip olmadıkça zaten zekât ödemeye mecbur edilemez.

Âyet, “ihtiyaç fazlası” maldan veya gelirden infak edilmesi (zekât verilmesi) gerektiğini belirtmekle birlikte “ihtiyaç fazlası” kavramıyla aynı anlama gelen nisap miktarını ve bu miktardan ne oranda zekât verileceğini açıkça beyan etmemektedir. Hangi mallardan ne zaman zarfında zekât verileceği konusu, Kuran’da açıkça belirtilmemiştir (Soylu, 2003, s.130).

Ancak altın veya gümüşe (tedavülde olan para birimine) göre asgari nisap miktarının ne kadar olacağı ve bu miktardan hangi zaman zarfında ne kadar zekât alınacağı hususunda Hz. Muhammed’in ve sahabilerin açıklamaları bulunmaktadır. Bu bağlamda Hz. Muhammed’in, Hz. Ali’ye söylediği şu sözler, nisap miktarı ve oranı için en önemli kaynaktır:

“Senin 200 (iki yüz) dirhem (gümüşün) olduğu ve üzerinden bir yıl geçtiği zaman, bundan 5 (beş) dirhem zekât vermen gerekir. Altında 20 (yirmi) dinara kadar bir şey yoktur. 20 (Yirmi) dinar (altın) oluncaya kadar da altın paradan sana bir şey lazım gelmez. 20 (Yirmi) dinarın olduğu ve üzerinden 1 (bir) yıl geçtiği zaman bu paradan ½ (yarım) dinar zekât vermen gerekir.” (Ebû Dâvud, 1999: Zekât, 5; Tirmizî, 1938: Zekât: 8, 10; Ahmet b. Hanbel, 1982, I, s.148)

Bu hadis-i şerif, asr-ı saadette yaşayan hangi Müslümanların zengin sayılacağına ve dolayısıyla zekâta tâbi tutulacağına dair önemli bir ipucu vermektedir. Buna göre ihtiyaç fazlası mal (zenginliğin nisabı), 200 (iki yüz) dirhem veya 20 dinar ile başlamaktadır. Bazı kaynaklar, asr-ı saadette geçerli olan zenginlik sınırının 200 dirhem değil de 40 veya 50 dirhem (4-5 dinar) olduğu yönünde bilgiler vermektedir. Bundan dolayı en az 50 dirhem değerinde mala sahip olan bir kişinin zekât alması helâl görülmemiştir (Altınay, 2006, s.199).

Seyyar, 50 dirhem (5 dinarın), zenginlik nisabından ziyade muhtaçlık ölçütü olduğu yönünde bir izah yapmaktadır (Seyyar, 2006, s.4). Buna göre yılda 50 dirhemden (5 dinardan) daha az bir gelire sahip olan kişiler, yoksul sayılmıştır. Nitekim bu kişilere, Hz. Peygamber ve dört halifesinin yaşadığı çağda, yıllık temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için, zekât verilmiştir. Yılda 50 ile 200 dirhem arasında bir gelire sahip olan Müslümanlara ise ne zekât verilmiş ne de kendilerinden zekât alınmıştır. Zekât, ancak 200 dirhemden daha fazla gelire sahip olan Müslümanlardan alınmıştır. Seyyar, bu tezinden yola çıkarak, çağdaş zekât modeline zengin ve muhtaç (yoksul)

kesiminin yanında ne zekât alma hakkını elde eden, ne de zekât ödeme zorunluluğu olan “orta tabaka” diyebileceğimiz üçüncü bir kesime de yer vermektedir.

Altın ve Gümüşün Nisabı

Zekâtın farz olduğu mal çeşitlerinden her bir çeşit için belirlenmiş bir nisap vardır. Zekâtın farz olması, genelde bu nisaba bağlıdır. Klâsik İslâm toplumlarında gelir türlerine göre farklı zekât oranları belirlenmiştir. Burada kısaca bir para birimi olarak tedavülde olduğu dönemlerde altın ve gümüşe biçilen zekât oranı ile ilgili örnekler verilecektir:

Geçmiş İslâm toplumlarında altın ve gümüşün nisabı tayin edilirken, bir ağırlık ölçütü olarak miskal esas alınmaktaydı. Buna göre dinarın (altının) nisabı, 20 miskal (80-100 gram altın), dirhem (gümüşün) nisabı ise 200 dirhemdi (504-595 gram gümüşdür). Bir dinar, 4.25 gramlık bir ağırlıktı ve bunun yanında bu ağırlıktaki altın para birimini temsil etmekteydi (Hamidullah; II; 1993, s.989. Müslim, 1981, Zekât: 1).

Buna göre altında nisap miktarı (Hanefi mezhebinde) $20 \times 4.25 = 85$ gram ve gümüşte ise 595 gram olarak tespit edilmiştir. Bu dönemlerde 595 gram (200 dirhem) civarında gümüşe ve(ya) takribî olarak 85 gram (20 miskal) altına sahip olan bir Müslüman, zengin sayılırdı ve zekât vermekle yükümlüydü (Karaman, 2012, s.369). Bir Müslümanın mal varlığı (tasarrufları), en az bu nisap değerinde ise, o kişi, mal varlığı üzerinden %2,5 oranında zekât vermek zorundaydı (Zaim, 1992, s.91).

Çağdaş Zekât Modelinin Gerekliği

Günümüzde Gümüş ve Altın Tedavülden Kalkmıştır

İslâm'ın yayıldığı ilk dönemlerde altın ve gümüşün nisabı, dinar ve dirhem üzerinden tespit edilmekteydi. Bugün altın ve gümüş, para olarak tedavülden kalkmıştır. Tartılarak, para ile alınıp satılan meta olmaları hasebiyle altın ve gümüş, bugün de maddî bir değer teşkil etmeye devam etmektedir. Ancak değerleri, enflasyon, faiz, borsa, sosyo-ekonomik konjonktürel gelişmeler gibi iktisadî hayatın gidişatını şekillendiren unsurların etkisi altında sürekli olarak değişmektedir.

Seyyar, bu bağlamda Müslümanların, zekât mükellefi olup olmadıklarını altın ve gümüş miktarı üzerinden mi yoksa para karşılığındaki değer üzerinden mi tespit edecekleri sorusu ile karşı karşıya geldiklerini iddia

etmektedir. Buna bir çözüm olarak Seyyar, alternatif bir nisap ölçütü sunmaktadır. Buna göre geçmişte para birimi olarak gümüş ve altın, nasıl ki alım gücünü yansıtmaktaydı ise bugün de her ülkenin kendi resmî parası üzerinden nisap olarak asgari yıllık geçim indeksi belirlenebilir (Seyyar, t.y./a).

Klâsik Nisap Ölçütü, Günümüz Sosyo-Ekonomik Gerçekleriyle Uyuşmamaktadır

Klâsik zekât ödeme şartlarını altın üzerinden esas alacak olursak 2018 yılına göre (yıllık 1 gram altının ortalama olarak 200 TL olduğunu kabul edersek) Türkiye’de yaşayan bir Müslüman için yıllık asgari nisap, ortalama olarak (80.18 gr x 200 TL) 16.036 TL’dir. Zekât miktarı da buna göre (%2,5 üzerinden hesap edersek) ortalama olarak 400 TL’dir. 2018 yılına göre gümüşü esas aldığımızda yıllık nisap, ortalama olarak 1.543 TL ve bunun zekâtı da sadece 39 TL olmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Altın ve özellikle gümüş üzerinden belirlenen nisap, reel ekonomik veriler ve geçim şartları açısından bakıldığında bir kişinin yıllık asgari hayat standardının çok altında kalmaktadır. Dolayısıyla klâsik yöntemlerle belirlenen gümüş nisabının, günümüzün şartlarına göre zenginlik ölçüsü olarak kabul edilmesi hayli güç görünmektedir. Örnekte görüldüğü üzere en az 561 gr gümüşün (yani yaklaşık olarak 1.543 TL’ye) dışında başka bir gelire sahip olmayan bir kişi, günümüzün şartlarına göre yoksul olduğu halde bu klâsik nisaba göre zengin sayılacağı için, zekât ödeme mükellefi bile olabilmektedir. Halbuki bu kadar az bir mal varlığına sahip olan bir kişi, özellikle refah toplumlarında zekât mükellefi olmaktan ziyade zekât alma hakkına sahip olmaktadır.

Benzer durum, altın için de geçerli olabilmektedir. Ne var ki altının gram fiyatı gümüşe göre hayli yüksek olduğu için, burada altının nisabının asgari hayat standardının üzerinde olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2019) verilerine göre (ABD doları cinsinden 9 630 Dolar olarak hesaplandığında) 2018 yılında kişi başına GSYH cari fiyatlarla ortalama olarak 45.000 TL olarak kabul edersek, altının nisabı (16.036 TL) asgari hayat standardının ($45.000 \times \%50 = 22.250$ TL) altında kalmaktadır (Bkz. Tablo 1). Dolayısıyla bu örneğe göre 80,18 gr altına sahip olan bir kişi, nisap olarak kabul edilen asgari hayat standardının altında kalacağı için, zekât mükellefi olmamaktadır. Muhtaçlık nisabı olarak

asgari hayat standardı (AHS) ile ilgili geniş açıklamalar, 3.2.2.3. numaralı alt başlıkta yer alacaktır.

Tablo 1. Altın ve Gümüşe Göre Nisap Miktarı ile Zekât Oranının Günümüze Yansımaları (TL/2018)

Mal Türü	Nisap Miktarı	Zekât Oranı	Bir Birimin Yıl İçi Ortalama Değeri	Nisap	Zekât Miktarı
Altın	80,18 gr (20 miskal)	1/40 (% 2,5)	1 gr = 200 TL	16.036 TL	400 TL
Gümüş	561 gr (200 dirhem)	1/40 (% 2,5)	1 gr = 2.75 TL	1.543 TL	39 TL

Zekât Sisteminin ve Nisabın Güncelleştirilmesine Yönelik Model Önerileri

Zekât sisteminin fonksiyonel etkinliğini ve âdil dağıtımını sağlamak amacıyla nisap ölçüsünün günümüz sosyo-ekonomik gerçeklerine uygun yeni yöntemlerle belirlenmesi gerekliliği önemli bir konudur. Ne var ki modern zekât modelinde nisabın belirlenmesi hangi kaynaklara dayanmalı, tespit edilen nisap üzerinden kimlerden ne kadar zekât oranı alınmalı ve sistem içinde bu modelin sürdürülebilirliği nasıl sağlanmalıdır? Bu kapsamda kullanılabilecek modellere ilişkin önerilere aşağıda yer verilmiştir.

Karaman Modeli: Zenginlik ve Muhtaçlık Nisabı Olarak Zekât Mallarının Ortalama Değeri

İlahiyatçı Prof. Dr. Hayrettin Karaman, yeni bir zekât modelinin belirlenmesi ile ilgili olarak paranın ve ticarî eşyanın nisabını tespit ederken, normal şartlarda altının esas alınmasını, zekât mükellefiyeti (nisabı) için, İslâm'ın şart koştuğu zenginlik seviyesini tespit etmekte en uygun yol olduğunu düşünmektedir (Karaman, t.y./b).

Ne var ki alternatif görüşlere de açık olan Karaman, günümüzün şartlarına uygun olarak nisabın hadislerde ve fıkıh kitaplarında, belli mallar (deve, koyun, sığır, altın, gümüş vb) için verilen miktarları (nisapları), bugünkü geçerli para ile karşılıklarını bulup, bunların ortalamasını baz alarak tespit edilebileceğine yönelik bir çözüm önerisinde de bulunmaktadır (Karaman, t.y./a).

Bu yaklaşım, malların miktarının (nisabın) değişmez varsayımına dayanmaktadır. Bu durumda altın, gümüş, koyun, sığır vb. malların nisapları tek tek TL'ye çevrilmekte, hepsi toplandıktan sonra tür sayısına bölünmektedir. Ortaya çıkan miktar, TL cinsinden zenginlik nisabı olarak belirlenmektedir (Karaman, 2017). Ortaya çıkan miktarın asgari hayat standardı altında kalması halinde kişinin buna rağmen zekât mükellefi olup olmayacağı yönünde bir izahın yapılmaması, yöntemin zayıf yönlerindedir.

Karaman, bu eksikliği görmüş olacak ki, bunun dışında zenginlik nisabı olarak 3-4 kişilik bir ailenin asgarî geçim indeksi ile ilgili öneri getirenlerin görüşlerini (Yavuz, 1972, s.185-186) de destek vermektedir. Ancak indeks miktarının yanında buna ilaveten ticarî nitelik taşıyan mal veya paraya/altına sahip olanların, toplam malın kırkta birini zekât olarak ayırmaları gerekmektedir (Karaman, 2017).

Karaman, anayasal bir kurum olan ve Müslümanların ibadet hayatını düzenlemekle görevli bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetinin ifasında da bir rol üstlenebileceğini savunmaktadır (Karaman, 2015).

Seyyar Modeli: Zenginlik ve Muhtaçlık Nisabı Olarak Milli Gelir Ekseninde Farklı Ölçütler

Zenginlik Nisabı Olarak Fert Başına Düşen Ortalama Net Gelir

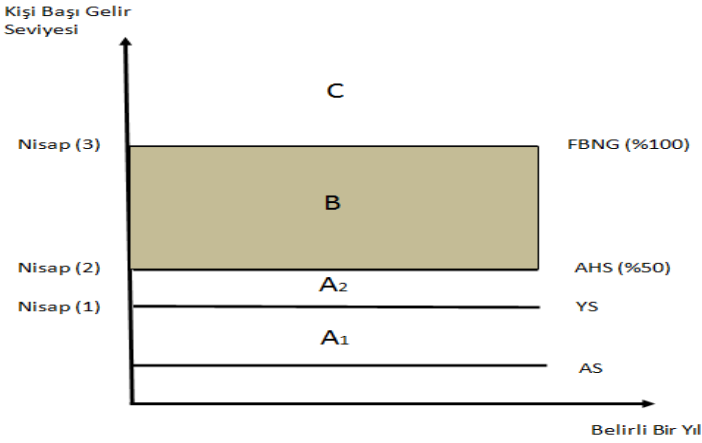
Sosyal siyaset uzmanı Prof. Dr. Ali Seyyar'ın geliştirdiği zekât modelinde "Fert Başına Düşen Ortalama Net Gelir" (FBNG),³ zenginliğin nisabı olarak belirlenmektedir. Buna göre bir yıl içinde FBNG'nin üzerinde bir gelire sahip olan Müslümanlar (C Grubu), ortalama refahın üzerinde bir hayat sürdürdükleri kabul edilerek, zengin ve dolayısıyla zekât mükellefi olarak sayılmaktadır (Bkz: Koordinat Sistemi).

Seyyar, zekât mükelleflerinin hangi matrahın üzerinden bu malî görevlerini ifa edeceklerine dair ortaya koyduğu yöntem, zekât matrahı olarak FBNG'nin üzerindeki gelire dayanmaktadır. Buna göre toplumun ortalama refah seviyesinin yani FBNG'nin üzerinde bir gelire sahip olan bir kişinin bir

³ FBNG, Gayri Safi Millî Hâsıla (GSMH) ile yakın ilişkili olduğu için ilk önce GSMH kavramı üzerinde durmak gerekir. FBNG, bir başka ifadeyle "Fert Başına Düşen Safi Millî Hâsıla" veya "Fert Başına Düşen Milli Gelir", Milli Gelir'den bir kişiye düşen ortalama paydır. Kişi başına düşen ortalama net gelir, ortalama bir rakam olup, belirli bir dönemde safi (net) olarak üretilen mal ve hizmetlerin parasal değerinin toplamının, o ülkede yaşayan insan sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir (AK, 1973, s. 670-673).

yılda elde ettiği artı gelir, zekât için matrah teşkil etmektedir. Bir örnek vermek gerekirse. Türkiye'nin 2018 yılına ait FBNG'sinin takribi olarak 45 bin TL olduğunu kabul edelim. Buna göre bu ortalama gelirin üzerindeki parasal birikim (tasarruf), zekât matrahı olarak belirlenmektedir. Farz edelim ki bir Müslüman, o yıl içinde 95 bin TL gelir etti. Bu durumda bu Müslüman, 45 bin TL olan FBNG'nin üzerinde 50 bin TL'lik ihtiyaç fazlası bir birikime sahiptir. Matrah olarak kabul edilen 50 bin TL'nin zekât miktarı (%2,5) ise 1.250 TL'dir (Bkz. Tablo 2).

Koordinat Sistemi: Modern Zekât Modelinde Nisabın Asgari Hayat Standardına Göre Belirlenmesi



Kaynak: Seyyar, t.y./b.

AS: Açlık Sınırı (Mutlak Yoksulluk Sınırı)

YS: Yoksulluk Sınırı

AHS: Asgari Hayat Standardı (Muhtaçlık Sınırı)

FBNG: Fert Başına Düşen Ortalama Net Gelir

Yoksulluk Nisabı (N1): YS'ye Göre Belirlenen Nisap (Hak Sahipleri: A1 ve AS'nin altında olan mutlak yoksullar).

Yoksulluk Nisabı (N2): AHS'ye Göre Belirlenen Nisap (Hak Sahipleri: A2 + A1 + AS'nin altında olan mutlak yoksullar).

Zenginlik Nisabı (N3): FBNG'ye Göre Belirlenen Nisap.

A: Nisap (1) veya (2)'nin Altında Olan Bütün (Mutlak ve Göreceli) Muhtaçlar

B: Ne zekât vermek zorunda ne de alma hakkına sahip olan orta tabaka

C: Nisap (3) Miktarının Üzerinde Gelir Sahibi Olan ve Zekât Vermekle Mükellef Zengin Müslümanlar

Seyyar, zekât modelini esnek tutarak, zekât kapsamına giren kişilerin matrahını, medenî hâllerine ve(ya) sahip oldukları çocuk sayısına göre belirli oranda aşağıya doğru çekilebileceğinin altını çizmektedir. Kişilerin özel sosyo-ekonomik durumlarını ve dolayısıyla olağanüstü ailevi giderlerini de gözetin

böyle bir zekât modelinde zenginlere dönük farklı matrahın uygulanabilirliği, mükellefiyetler arasında sosyal adaleti tesis etmeye yönelik olarak düşünülmektedir.

Tablo 2. Zekât Matrahı Olarak FBNG'nin Üzerindeki Gelir (FBNG = 45 bin TL / Zekât Oranı: %2,5)

Yıllık Gelir	FBNG'yi Aşan Miktar (Matrah)	Zekât Miktarı
95 bin TL	50 bin TL	1,250 TL
195 bin TL	150 bin TL	3.750 TL
495 bin TL	450 bin TL	11.250 TL

Muhtaçlık Nisapları

Sosyal bilimlerde yoksulluk kavramı, çoğu kez ekonomik (maddî) boyutuyla ele alınmaktadır. Buna göre yoksulluk, maddî yetersizlik veya güçsüzlükten başka bir şey değildir. Maddî yoksulluk, yeteri derecede kaynaklara veya bunların üzerinde tasarruf hakkına ve(ya) gücüne sahip olamamayı ifade etmektedir. Yoksul kişiler, hiçbir geliri veya geçinmek için yeterli gelire sahip olmadığından dolayı mutlak veya nisbî olarak maddî yönden yardıma muhtaç olanlardır (Aktan, 2002, s.1043).

Yoksulluk, zaman ve mekâna (ülkelere) göre değişebileceğine göre, muhtaçlık nisabı da bu bağlamda ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre değişken olabilmektedir (Yazgan, 1987, s.31). Bu gereceği dikkate alan Seyyar, modelinde zekât alma hakkına sahip olabilecek üç farklı kategoride yoksulları belirlemektedir. Buna binaen modelde muhtaçlığın nisabı olarak Açlık Sınırı (AS), Yoksulluk Sınırı (YS) ve Asgari Hayat Standardı (AHS) olmak üzere üç aşamalı bir ölçüt yer almaktadır.

Muhtaçlık Nisabı Olarak Açlık Sınırı (AS)

Birinci derecede (mutlak) yoksulluk sınırı olarak da ifade edilen Açlık Sınırı (AS), hayatta fizyolojik olarak kalabilmenin asgarî bir sınırının olduğu varsayımına dayanmaktadır. Mutlak yoksulluk, insan haysiyetine yakışır bir şekilde temel ve zorunlu ihtiyaçların giderilememesi hâlidir. AS, genelde diğer sosyal kesimlerin hayat standardından bağımsız olarak belirlenmektedir. Birinci derecede fakir ve dolayısıyla mutlak anlamda yardıma muhtaç fakirler, genelde temel insanî ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, giyinme) kendi güç ve gayretleriyle karşılayamamaktadır (Seyyar, 2003, s.41).

Böyle bir duruma düşmüş olan bir kişinin, haricî yardım alamadığında, belli bir zaman sonra gayr-i ihtiyarî olarak ölüm riski ile karşı karşıya gelmesi de

kaçınılmaz olacaktır. Hiçbir devlet, nisap miktarını (kifayeti) belirlerken, AS'yi baz almamalıdır. Çünkü AS, mutlak yoksulluğun önlenemez sonucu olarak yoksulluk sınırının çok altında sürdürülen insan onuruna yakışmayan sefil bir hayattır.

Muhtaçlık Nisabı Olarak Yoksulluk Sınırı (YS)

Bir toplumda kabul edilebilir tüketim seviyesinin altında olanlar, göreceli yoksulluk kapsamına girmektedir. Bu bağlamda göreceli yoksulluk bir kimsenin, diğer bir kimseye göre daha az gelir elde etmesidir. Göreceli yoksulluk, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranın altında olma durumudur (Dumanlı, 1996, s.7-8).

Seyyar, zekât modelinde ekonomisi henüz gelişmemiş bir devletin YS'yi bir muhtaçlık nisabı (Nisap 1) olarak belirleyebileceğini ifade etmektedir. Buna göre YS altında kalan fakirler, AS'nin altına düşmedikleri sürece göreceli yoksullar olarak kabul edilmekle birlikte zekât gelirlerinden yararlanma hakkını elde etmektedir.

Muhtaçlık Nisabı Olarak Asgari Hayat Standardı (AHS)

Bir kişinin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayıp sağlayamayacağını esasları, ülkelerin genel refah ölçülerine endekslenerek tespit edilmektedir. İktisadî yönden gelişmiş sosyal devletler, muhtaçlık kriteri olarak asgari hayat standardının maddî/parasal boyutunu, bir ülkede fert başına düşen ortalama gelirin %40 ile %60'ı arasında belirlemektedir (Rampakash, 1994, s.119-120). Buna göre AHS, kişinin hayatını insanlık haysiyetine yaraşır bir biçimde devam ettirebilmesi, sağlıklı bir ortamda, huzurlu ve gelecek endişesi duymadan yaşayabilmesi, temel insanî ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede elde edeceği gelirdir.

Seyyar, ekonomisi güçlü olan bir devletin, muhtaçlık nisabını, YS'nin üzerinde olan AHS ölçüsüne göre (Nisap 2) belirlemesi gerektiğini savunmakta ve modelinde AHS'yi, fert başına düşen ortalama (net) millî gelirin %50'si olarak tespit etmektedir. Yukarıda verilen örnekten yola çıkarak, AHS'nin (45 bin TL x %50) 22.500 bin TL olduğunu kabul etmeliyiz (Bkz. Koordinat Sistemi).

Bu şekilde belirlenen AHS nisabının/miktarının altında yaşayan (nispeten) muhtaçlara, gerçek gelir düzeylerine göre zekât fonundan para ayırmak gerekmektedir. Mesela bir yoksulun/miskinin yıllık gelirinin 10 bin TL olduğunu düşünelim. Bu durumda muhtacın AHS'ye kavuşabilmesi için (2018 yılı için bu miktar 22.500 bin TL), kendisine 12.500 TL zekât payı düşmektedir.

Hiçbir geliri olmayan mutlak anlamda bir yoksulun hakkı ise AHS nisabı/miktarı olan 22.500 TL'dir.

Yoksulluk açığını kapatan zekât kaynaklı sosyal transferler, hem yardıma muhtaç kişilerin asgari refahını temin etmekte, hem de muhtaçları AHS'nin üzerinde bir gelire sahip olanların ortalama refah seviyelerine önemli bir derecede yaklaştırmaktadır. Zekât modelinin sağladığı bu sosyal koruma/adalet sisteminde hiçbir muhtacın yıllık geliri, AHS miktarının (2018 yılı için bu miktar 22.500 TL) altına düşmemektedir.

Ne Zengin Ne De Muhtaç Sayılan Bir Orta Tabaka

Çalışma ekonomisi ve sosyal siyaset uzmanı Prof. Dr. Sabahattin Zaim'e göre bir toplumda ne zekât vermekle yükümlü, ne de zekât alma hakkına sahip insanların olabileceğinin altını çizmektedir. Buna göre bu sosyal kesime mensup kişiler, ne zekât verecek kadar tam zengin, ne de yardım almaya hak edecek kadar muhtaçtır (1992, s.92).

Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in öğrencisi olan Seyyar da bu görüş doğrultusunda geliştirdiği zekât modelinde AHS ile FBNG arasında bir gelire sahip olanları (B), bu kapsamda ele almaktadır (Bkz. Koordinat Sistemi). Orta tabaka kategorisinde değerlendirilen bu kişiler, kanunî zorunluluk olmamasına karşılık isterlerse gönüllü olarak her zaman zekât (sadaka) verebilmektedir.

Dolayısıyla Seyyar'ın zekât modelinde toplumsal yardım transferi yani zekât aktarımı, FBNG'nin üzerinde bir gelire sahip olan gerçek zenginler (C) ile AHS'nin altında kalan (göreceli ve mutlak) yoksullar (A) arasında meydana gelmektedir. Seyyar'ın modelinde zekât sisteminin dışında kalan bir sosyal grubun varlığı (B), klâsik döneme ait uygulamalarla uyum sağlamaktadır.

Sonuç

Modern dünyamızda Müslüman toplumlar için zekât, sosyo-ekonomik ve malî anlamda birçok fonksiyon üstlenebilecek potansiyele sahip önemli bir kaynaktır. Sosyal devletler, toplumsal amaçlı olarak yoksullukla mücadele etmek ve makro boyutuyla da adaleti tesis etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla bu maksada uygun olarak zenginlik ve muhtaçlık nisabının belirlenmesi, ancak kamusal gücün devreye girmesi ile mümkün olacaktır. Bir başka ifadeyle modern zekât modelinin hedef odaklı olarak uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği ancak devlet eliyle yürütülebilmektedir.

Bu bağlamda yoksullukla mücadele eden halkı Müslüman olan ülkeler, kendi şartlarına uygun olarak, toplumsal refahı oluşturma ve sosyal adaleti tesis etme gayesi doğrultusunda kurumsal ve organizasyonel olarak bir başlangıç olarak yukarıda takdim edilen zekât modellerini hayata geçirebilir. Bu doğrultuda modern zekât modeline ilgi gösteren ülkeler, vergi sistemine paralel olarak ayrı bir zekât sistemi ve buna bağlı olarak özel bir zekât fonu oluşturmaktadır.

Bunun için Diyanet'in yanında ekonomi, maliye, sosyal güvenlik, çalışma hayatı ve aileden sorumlu Bakanlıklar ile bunlara bağlı ilgili kurumlar, koordinasyonlu bir şekilde esnek ve dinamik bir özellik taşıyan Seyyar'ın modelinde öngörüldüğü üzere zenginlik nisabı olarak FBNG ve muhtaçlık nisabı olarak AHS belirlemelidir. Böylece bu yöntemle her sene zekât mükelleflerinin yanında zekâttan yararlanabilecek sosyal kesimlerin tespiti de mümkün olabilecektir.

Seyyar'ın modeli, her ülkenin sosyo-ekonomik durumunu dikkate aldığından dolayı, uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından avantajlıdır. Şöyle ki örneğin ekonomik yönden zayıf ülkeler, nisap olarak YS'yi tercih edebilir veya FBNG'ye göre belirlenen AHS'nin oranını (geçici bir süre için) % 50'nin altına çekebilir. Ancak bir ülkenin toplumsal refahı açısından en ideali, ekonomik gelişme ile beraber muhtaçlık ölçütü olarak nisap miktarını (AHS'yi) tedricî olarak yukarıya doğru çekmektir. AHS miktarının/oranının yukarıya doğru alınmasına (mesela %50'den- %60'a) bağlı olarak sosyal refah, geniş halk kitlelerine yayılacaktır.

Seyyar'ın modelinde belki de post-endüstriyel toplumlara ve ekonomi sistemlerine has olması açısından nisap olarak ağırlıklı olarak sadece parasal kaynaklar esas alınmaktadır. Halbuki Karaman'ın da açıkladığı gibi gerek zenginlik gerekse muhtaçlık nisabını etkileyen başka gelir kaynakları da her zaman mevzu bahis olabilmektedir. Bu bağlamda özellikle B (orta tabaka) ve C (zekât mükellefi zenginler) kesiminin yıllık parasal gelirin ötesinde zekâta tâbi olabilecek ihtiyaç fazlası ilave gelir veya gelire dönüştürülebilir malın (kira geliri; miras, ticarî kâr vb.) varlığı da dikkate alınmalıdır. Bu durumda örneğin B grubuna dâhil olan bir kişi, eğer ilave gelir kaynaklarına sahip olması halinde, C grubuna çıkmak suretiyle zekât mükellefi konumuna da gelebilmektedir.

Görüldüğü üzere zekât kapsamına girebilecek kaynakların da modele dâhil edilmesi hâlinde zekât mükellefi olabilecek kişilerin sayısının artmasıyla birlikte zekât gelirlerinde de bir artış meydana gelecektir. Zekât gelirlerinde bir artış ise devletin sosyal transfer potansiyelini güçlendireceği için, sadece

yoksullukla mücadelede başarı elde edilmeyecek, aynı zamanda Kur'an'da zekât yararlanıcıları olarak belirlenen diğer sosyal gruplara (Kuran, Tevbe/9) da bir pay ayrılacaktır.

Kaynakça

- Ağırman, C. (2007). *Dünya ahiret dengesinde zenginlik ve yoksulluk*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Ahmet b. Hanbel. (1982). *Müsned*. İstanbul. Çağrı Yayınları.
- AK İktisat Ansiklopedisi. (1973). C. II. İstanbul: AK Yayınları.
- Aktan, C. (2002). *Yoksullukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Altınay, R. (2006). Erken İslâm toplumunda zenginler ve fakirler. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI(2), 197-222..
- Belazürî. (1987). *Fütûhu'l-büldân*. (Nşr. Abdullah ve Ömer et-Tabbâ). Beyrut.
- Demir, F. (2012). *İslâm hukukunda mülkiyet hakkı ve servet dağılımı*. 5. Baskı. Ankara: DİB Yayınları.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye'deki boyutları*. Ankara: DPT Yayınları. No: 2449;
- Ebû Davud. (1999). Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî, Sünenü Ebî Dâvud, Dâru's-Selâm, Riyâd.
- Erkal, M. (1998). 99 soruda zekât; İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Hamidullah, M. (1993). *İslâm peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti) II*. 5. Baskı. (Tercüme: Salih Tuğ). İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Karaman, H. (2012). *İş ve ticaret ilmihali*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, H. (2015). "Zekât". Yeni Şafak. 29.10.2015. <https://www.yeni-safak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/zekat-2022683>. Erişim: 11.04.2019.
- Karaman, H. (2017). "Zekât Yükümlüsü". Yeni Şafak. 18.06.2017. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaramanramazan/zekat-yukumlusu-2030038>; Erişim: 10.05.2019.
- Karaman, H. (t.y.(b)). "Zekât Müessesesi". <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0116.htm>. Erişim: 12.03.2019.
- Karaman, H. (t.y./a). "Laik Düzen". <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0103.htm>; Erişim: 11.02.2019.
- Kur'an-ı Kerim.
- Müslim b. el-Haccâc. (1981/1401). *Sahîhu Muslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ramprakash, D. (1994). Poverty in the Countries of the European Union: a Synthesis of Eurostat's Statistical Research On Poverty. *Journal of European Social Policy*, 4(2), 117-128.

- Seyyar, A. (2003). *Sosyal siyaset açısından yoksulluğa karşı mücadele; yoksulluk*. İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Seyyar, A. (2006). *Yoksullukla mücadelede çağdaş bir zekât modelinin gerekliliği*. T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Komisyonu Raporu, Ankara.
- Seyyar, t.y./a. "Zekât modeline neden ihtiyacımız var?". www.mirathaber.com/cagdas-bir-zekat-modeline-neden-ihtiyacimiz-var-14-2276h/ Erişim: 10.10.2018).
- Seyyar, t.y./b. "Çağımıza uygun bir zekât modeli önerisi". <http://www.mirathaber.com/prof-dr-ali-seyyar-84ya-5s.html>, Erişim: 10.09.2018.
- Soylu, A. (2003). Kuran'da servet dağılımı. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (1996). İslâm ve ekonomik hayat. Ankara: Diyanet Yayınları.
- Tırmizî. (1938/1357). Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. Sünenü't-Tırmizi. (thk. Ahmet Muhammed Şakir ve diğerleri). Kahire. Mektebetü'l-İslamiyye.
- TÜİK. (2019). *Dönemsel gayrisafi yurt içi hasıla*, IV. Çeyrek: Ekim – Aralık 2018. Sayı: 30886. 11 Mart 2019. <http://www.tuik.gov.tr/-HbGetirHTML.do?id=30886>. Erişim: 11.05.2019.
- Yavuz, Y.V. (1972). *İslâm'da zekât müessesesi*. İstanbul: Feyiz Yayınları.
- Yazgan, T. (1987). Sosyal güvenlik açısından zekât. 3. Baskı. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayını 35.
- Zaim, S. (1992). İslâm-insan-ekonomi. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.